

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

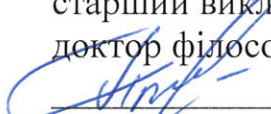
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА,
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ГУМАНІТАРНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
(ОЧНОГО ТА ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Військове та міжнародне гуманітарне право

для підготовки здобувачів вищої освіти на другому (магістерському) рівні
вищої освіти за спеціальністю К9 Правоохоронна діяльність

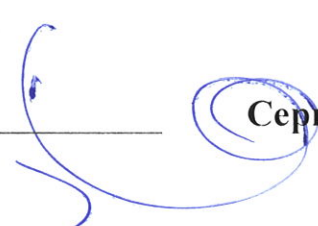
РОЗРОБНИК:

старший викладач кафедри,
доктор філософії з права

 Никита ТОМКОВ

Розглянуто та затверджено на
засіданні кафедри
«01» вересня 2026 року,
протокол № 11

Узгоджено з гарантом освітньої програми _____

 Сергій ІВАШКО

Обсяг: 3 кредити ECTS

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Навчальна дисципліна «Військове та міжнародне гуманітарне право» є складовою професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю К9 Правоохоронна діяльність та спрямована на формування системного розуміння правових засад військової служби, діяльності військовослужбовців та інших суб'єктів сектору безпеки і оборони, а також міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів. Вивчення дисципліни забезпечує засвоєння норм військового та міжнародного гуманітарного права, правил ведення бойових дій і захисту осіб, які не беруть або припинили брати участь у воєнних діях, а також формування практичних навичок правової оцінки дій і рішень, що приймаються в умовах збройного конфлікту.

Зміст дисципліни охоплює основи військового та міжнародного гуманітарного права, правові засади військової служби і правовий статус військовослужбовців, правове регулювання ведення бойових дій, статус учасників збройних конфліктів і захищених осіб, правовий режим воєнної окупації, міжнародно-правові обмеження щодо засобів і методів ведення бойових дій, юридичну відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права та основи документування воєнних злочинів. Дисципліна передбачає опрацювання актуальних проблем застосування військового та міжнародного гуманітарного права, аналіз нормативно-правових актів і міжнародно-правових норм, вирішення практичних ситуацій, оцінювання правомірності дій учасників збройного конфлікту та визначення правових наслідків порушення встановлених правил.

Таким чином, вивчення дисципліни спрямоване на формування у здобувачів вищої освіти здатності комплексно оцінювати правові відносини, що виникають у сфері військової служби та в умовах збройного конфлікту, застосовувати норми військового і міжнародного гуманітарного права під час аналізу конкретних ситуацій, визначати правовий статус учасників збройного конфлікту та захищених осіб, оцінювати правомірність засобів і методів ведення бойових дій та надавати правову оцінку порушенням відповідних правових норм.

Мета навчальної дисципліни «Військове та міжнародне гуманітарне право»: формування у здобувачів вищої освіти системних знань про правові засади військової служби, правовий статус військовослужбовців, принципи та норми міжнародного гуманітарного права, правила ведення бойових дій і захисту осіб в умовах збройного конфлікту, а також здатності застосовувати відповідні правові норми під час вирішення професійних завдань у сфері правоохоронної діяльності.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти здатності застосовувати норми військового та міжнародного гуманітарного права у професійній діяльності, аналізувати національні нормативно-правові акти та міжнародно-правові норми, визначати вид і правовий режим збройного конфлікту, встановлювати правовий статус військовослужбовців, інших учасників збройного конфлікту та захищених осіб, застосовувати правила ведення бойових дій, оцінювати правомірність використання засобів і методів ведення війни, виявляти порушення міжнародного гуманітарного права, визначати їх правові наслідки та обґрунтовувати правові висновки під час вирішення професійних завдань.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має набути або розширити **загальні компетентності (ЗК)**, передбачені освітньою програмою:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 8. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має набути або розширити **спеціальні (фахові) компетентності (СК)**, передбачені освітньою програмою:

СК 1. Здатність брати участь у розробленні та кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в різних сферах юридичної діяльності, реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності.

СК 2. Здатність забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особистості, суспільства, держави в межах виконання своїх посадових обов'язків.

СК 3. Здатність виявляти та аналізувати причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживати заходи для їх усунення.

СК 5. Здатність давати кваліфіковані юридичні висновки й консультації в конкретних сферах юридичної діяльності.

СК 15. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень, заходів, спрямованих на усунення загроз приватним та публічним інтересам людини й держави.

Здобувач вищої освіти має досягти або вдосконалити такі програмні *результати навчання (РН)*, передбачені освітньою програмою:

РН 1. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію до фахівців і нефахівців, зокрема, під час публічних виступів, дискусій, проведення занять.

РН 2. Координувати діяльність суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку, а також здійснювати взаємодію з представниками інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань правоохоронної діяльності.

РН 3. Організовувати та керувати діяльністю підрозділів, які здійснюють правоохоронну діяльність.

РН 8. Забезпечувати законність та правопорядок, захист прав та інтересів особистості, суспільства, держави з використанням ефективних методів й засобів забезпечення публічної безпеки і порядку в межах виконання своїх посадових обов'язків.

РН 9. Використовувати у професійній діяльності сучасні інформаційні технології, бази даних та стандартне і спеціалізоване програмне забезпечення.

РН 10. Користуватись державною системою урядового зв'язку, Національною системою конфіденційного зв'язку, формувати та реалізувати державну політику у сферах кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, криптографічного та технічного захисту інформації, користуватись національними ресурсами України, поняттєвого зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку.

РН 12. Надавати кваліфіковані юридичні висновки і консультації в конкретних сферах юридичної діяльності.

РН 15. Модифікувати основні методи та засоби забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку.

РН 17. Розуміти основи забезпечення національної безпеки, особливості застосування спеціальних засобів бойової техніки, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, технологій захисту даних, методів обробки, накопичення та оцінювання інформації, інформаційно-аналітичної роботи, баз даних (в тому числі міжнародні) та міжнародні, інтегровані та оперативно-технічні засоби, здійснення оперативно-розшукової діяльності.

РН 19. Аналізувати безпекові, правові та інші ризики, прогнозувати розвиток подій, аргументувати можливі заходи з метою запобігання, виявлення та припинення правопорушень.

СТРУКТУРА (ЗМІСТ) НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план (денна/заочна форма навчання)

№ теми	Назви розділів і тем	Кількість годин									
		Денна форма					Заочна форма				
		Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
			Л	СЗ	ПЗ	СР		Л	СЗ	ПЗ	СР
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА											
1.	Військове право та міжнародне гуманітарне право у правовому регулюванні збройних конфліктів	10	2	2		6	10				10
	Всього за розділ 1	10	2	2		6	10				10
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ВОЄННОЇ ОКУПАЦІЇ											
2.	Правове регулювання ведення бойових дій	12	2	2	2	6	14	2	2		10
3.	Воєнна окупація як правовий режим	12	2	2	2	6	10				10
	Всього за розділ 2	24	4	4	4	12	24	2	2		20
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ											
4.	Правовий статус військовослужбовців, комбатантів і некомбатантів у збройних конфліктах	14	2	2	2	8	12				12
5.	Правовий режим захисту цивільних осіб та осіб, які припинили участь у воєнних діях (hors de combat)	12	2	2		8	16	2	2		12
	Всього за розділ 3	26	4	4	2	16	28	2	2		24
РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ТА ІНШІ ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПОВЕДІНКУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ											
6.	Міжнародно-правова відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права	16	2		2	12	12		2		10
7.	Документування воєнних злочинів	14			2	12	16				16
	Всього за розділ 4	30	2		4	24	28		2		26
	Усього годин	90	12	10	10	58	90	4	6		80

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські заняття системно охоплюють увесь курс, допомагають здобувачам усвідомити його значення, обсяг і структуру, зміст окремих розділів і тем, надають змістовну, організаційну та методичну допомогу у самостійному їх вивченні, визначають найбільш складні теми та питання і допомагають їх засвоїти. Підготовка до семінарського заняття передбачає опрацювання матеріалів з теми, що виноситься на заняття, а також оволодіння комплексом контрольних питань.

Тема 1. Військове право та міжнародне гуманітарне право у правовому регулюванні збройних конфліктів

1. Поняття, предмет, система та місце військового права в системі права України.
2. Джерела військового права та правові засади військової служби в Україні.
3. Правовий статус військовослужбовців, їх основні права, обов'язки та юридичні гарантії.
4. Правові засади діяльності військовослужбовців та інших суб'єктів сектору безпеки і оборони в умовах збройного конфлікту.
5. Поняття, принципи, джерела та система міжнародного гуманітарного права.
6. Сфера застосування міжнародного гуманітарного права та правова кваліфікація збройних конфліктів.
7. Співвідношення норм військового права України та міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту.

Тема 2. Правове регулювання ведення бойових дій

1. Національно-правові та міжнародно-правові засади виконання військовослужбовцями завдань в умовах збройного конфлікту.
2. Основні принципи міжнародного гуманітарного права, що регулюють ведення бойових дій.
3. Принцип розрізнення та його застосування під час ведення бойових дій.
4. Принцип сумірності (пропорційності) в міжнародному гуманітарному праві.
5. Запобіжні заходи під час нападу та щодо наслідків нападів.
6. Міжнародно-правові обмеження щодо засобів і методів ведення бойових дій.

Тема 3. Воєнна окупація як правовий режим

1. Поняття, ознаки та правовий режим воєнної окупації.
2. Основні права та обов'язки держави-окупанта.
3. Правовий статус та повноваження військових органів держави-окупанта на окупованій території.
4. Правовий захист цивільного населення на окупованій території.
5. Заборона примусового переміщення та депортації цивільного населення.
6. Зобов'язання держави-окупанта щодо ув'язнених, засуджених та інтернованих цивільних осіб.

Тема 4. Правовий статус військовослужбовців, комбатантів і некомбатантів у збройних конфліктах

1. Правовий статус військовослужбовців та особливості його реалізації в умовах воєнного стану і збройного конфлікту.
2. Права, обов'язки та обмеження військовослужбовців під час виконання службово-бойових завдань.
3. Поняття та правовий статус комбатантів і некомбатантів у міжнародному гуманітарному праві.
4. Умови набуття статусу комбатанта та правові наслідки участі у воєнних діях.
5. Права та обов'язки комбатантів під час участі у збройних конфліктах.

6. Правові наслідки участі некомбатантів у бойових діях.
7. Правовий статус військовополонених та гарантії їх захисту.

Тема 5. Правовий режим захисту цивільних осіб та осіб, які припинили участь у воєнних діях (*hors de combat*)

1. Поняття цивільної особи та цивільного населення в міжнародному гуманітарному праві.
2. Правовий захист цивільного населення та заборона нападів на цивільних осіб.
3. Обов'язки військовослужбовців щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права стосовно цивільного населення та захищених осіб.
4. Умови втрати цивільною особою захисту від безпосереднього нападу.
5. Поняття та правовий статус осіб *hors de combat* у міжнародному гуманітарному праві.
6. Гарантії гуманного поводження з особами, які припинили участь у воєнних діях.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичні заняття спрямовані на закріплення та практичне застосування знань, отриманих під час опрацювання теоретичного матеріалу, формування вмінь аналізувати конкретні правові ситуації та обґрунтовувати шляхи їх вирішення. Під час практичних занять здобувачі виконують ситуаційні та аналітичні завдання, працюють із нормативно-правовими актами, матеріалами правозастосовної практики та іншими правовими джерелами, визначають норми, що підлягають застосуванню, здійснюють правову оцінку обставин і формулюють обґрунтовані правові висновки. Підготовка до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалів відповідної теми, рекомендованих правових джерел та попередню підготовку до виконання практичних завдань.

Тема 2. Правове регулювання ведення бойових дій

1. Визначити правові підстави та межі застосування військовослужбовцями зброї під час виконання завдань в умовах збройного конфлікту.
2. Здійснити правову оцінку запропонованої ситуації з позицій принципу розрізнення.
3. Визначити дотримання принципу сумірності (пропорційності) під час планування та здійснення нападу.
4. Визначити необхідні запобіжні заходи під час нападу та щодо наслідків нападів.
5. Оцінити правомірність застосування запропонованого засобу або методу ведення бойових дій.
6. Розв'язати ситуаційне завдання щодо правомірності дій військовослужбовців під час ведення бойових дій.

Тема 3. Воєнна окупація як правовий режим

1. Встановити за обставинами запропонованої ситуації наявність або відсутність режиму воєнної окупації.
2. Визначити обсяг прав та обов'язків держави-окупанта у запропонованій ситуації.
3. Надати правову оцінку діям окупаційної влади щодо цивільного населення.
4. Визначити правомірність переміщення або евакуації цивільного населення з окупованої території.
5. Здійснити правову оцінку поводження з ув'язненими, засудженими та інтернованими цивільними особами.
6. Розв'язати ситуаційне завдання щодо застосування норм міжнародного гуманітарного права на окупованій території.

Тема 4. Правовий статус військовослужбовців, комбатантів і некомбатантів у збройних конфліктах

1. Визначити правовий статус учасників запропонованої ситуації збройного конфлікту.
2. Встановити наявність підстав для визнання особи комбатантом або некомбатантом.
3. Визначити права, обов'язки та обмеження військовослужбовця у запропонованій службово-бойовій ситуації.
4. Надати правову оцінку участі некомбатанта у бойових діях.
5. Визначити правові наслідки захоплення комбатанта противником.
6. Розв'язати ситуаційне завдання щодо набуття та реалізації статусу військовополоненого.

Тема 6. Міжнародно-правова відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

1. Визначити вид юридичної відповідальності за обставинами запропонованої ситуації.
2. Розмежувати міжнародно-правову відповідальність держави та індивідуальну кримінальну відповідальність фізичної особи.
3. Визначити наявність ознак воєнного злочину у запропонованій ситуації.
4. Надати правову оцінку діям військовослужбовця з погляду дотримання вимог міжнародного гуманітарного права.
5. Визначити можливі підстави відповідальності командира або іншого начальника.
6. Визначити можливість здійснення юрисдикції Міжнародним кримінальним судом щодо запропонованої ситуації.

Тема 7. Документування воєнних злочинів

1. Визначити першочергові дії уповноваженої особи у разі виявлення ознак воєнного злочину.
2. Скласти алгоритм збирання, фіксації, збереження та передавання інформації про ймовірний воєнний злочин.
3. Визначити способи фіксації відомостей безпосередньо на місці події.
4. Проаналізувати інформацію з відкритих джерел щодо можливості її використання для документування воєнного злочину.
5. Визначити вимоги до збереження отриманих матеріалів та інформації.
6. Визначити заходи щодо забезпечення прав потерпілих і свідків під час документування.
7. Виконати комплексне ситуаційне завдання з документування ймовірного воєнного злочину.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання теоретичних завдань самостійної роботи вам необхідно зробити відповідний конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Система джерел військового права України та особливості їх застосування в умовах воєнного стану.
2. Правовий статус військовослужбовців в Україні в умовах воєнного стану.
3. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у національну правову систему України.
4. Матеріальна, часова, просторова та персональна сфери застосування міжнародного гуманітарного права.
5. Співвідношення норм військового права України та міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту.
6. Правові засади застосування військовослужбовцями зброї та інших засобів під час

виконання завдань в умовах збройного конфлікту.

7. Заборонені методи і засоби ведення бойових дій у міжнародному гуманітарному праві.

8. Евакуація як запобіжний захід у міжнародному гуманітарному праві.

9. Правовий захист цивільних об'єктів під час ведення бойових дій.

10. Обов'язки військовослужбовців щодо дотримання принципів розрізнення, сумірності та вжиття запобіжних заходів під час ведення бойових дій.

11. Правовий статус і повноваження військових органів держави-окупанта на окупованій території.

12. Правовий режим захисту цивільного населення та цивільних об'єктів на окупованій території.

13. Заборона примусового переміщення та депортації цивільного населення в умовах воєнної окупації.

14. Права, обов'язки та обмеження військовослужбовців під час виконання службово-бойових завдань в умовах збройного конфлікту.

15. Комбатанти і некомбатанти: критерії розмежування та правові наслідки участі у воєнних діях.

16. Правовий статус військовополонених та гарантії поводження з ними за міжнародним гуманітарним правом.

17. Правовий статус цивільних осіб та гарантії їх захисту в міжнародному гуманітарному праві.

18. Втрата цивільними особами захисту від безпосереднього нападу та правові наслідки безпосередньої участі у воєнних діях.

19. Особи, які припинили участь у воєнних діях (*hors de combat*): поняття, правовий статус і гарантії захисту.

20. Юридична відповідальність військовослужбовців за порушення вимог законодавства під час виконання службово-бойових завдань.

21. Міжнародно-правова відповідальність держав та індивідуальна кримінальна відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.

22. Воєнні злочини: поняття, види та суб'єкти відповідальності.

23. Відповідальність командирів та інших начальників за порушення міжнародного гуманітарного права.

24. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду.

25. Міжнародно-правовий механізм притягнення до відповідальності за злочин агресії проти України.

26. Документування порушень міжнародного гуманітарного права та воєнних злочинів: поняття, мета й основні принципи.

27. Онлайн-документування воєнних злочинів із використанням відкритих джерел.

28. Документування воєнних злочинів безпосередньо на місці події.

29. Збирання, фіксація, збереження та передавання інформації про ймовірні воєнні злочини.

30. Забезпечення прав потерпілих і свідків під час документування воєнних злочинів.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем.

1. Військове право в системі права України.

2. Правові засади військової служби в Україні.

3. Правовий статус військовослужбовців в Україні.

4. Права, обов'язки та юридична відповідальність військовослужбовців.

5. Військова дисципліна та її значення для забезпечення правопорядку у військових формуваннях.
6. Правові засади діяльності сектору безпеки і оборони України.
7. Правовий режим воєнного стану та особливості його реалізації в Україні.
8. Міжнародне гуманітарне право в системі міжнародного права.
9. Женевські конвенції 1949 року як основа сучасного міжнародного гуманітарного права.
10. Основні принципи міжнародного гуманітарного права та їх значення під час збройного конфлікту.
11. Принцип розрізнення у міжнародному гуманітарному праві.
12. Принцип пропорційності під час ведення бойових дій.
13. Принцип воєнної необхідності та межі його застосування.
14. Правова кваліфікація міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів.
15. Правовий статус комбатантів у міжнародному гуманітарному праві.
16. Правовий статус цивільного населення в умовах збройного конфлікту.
17. Міжнародно-правовий захист поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії.
18. Правовий статус та міжнародно-правовий захист військовополонених.
19. Захист медичного персоналу та медичних об'єктів під час збройного конфлікту.
20. Захист дітей в умовах збройного конфлікту.
21. Захист культурних цінностей під час збройного конфлікту.
22. Правовий режим воєнної окупації за міжнародним гуманітарним правом.
23. Права та обов'язки окупаційної держави за міжнародним гуманітарним правом.
24. Міжнародно-правові обмеження засобів ведення війни.
25. Заборонені методи ведення бойових дій у міжнародному гуманітарному праві.
26. Захист цивільних об'єктів від наслідків воєнних дій.
27. Воєнні злочини та їх ознаки за міжнародним правом.
28. Індивідуальна кримінальна відповідальність за воєнні злочини.
29. Документування порушень міжнародного гуманітарного права та воєнних злочинів.
30. Актуальні проблеми застосування військового та міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту в Україні.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ (Денна/Заочна)

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в таблиці

№ теми	Назви розділів і тем	Всього балів	Форма заняття	
			семінарське заняття (у т.ч. самостійна робота)	практичне заняття (у т.ч. самостійна робота)
1	2	3	4	5
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА				
1	Військове право та міжнародне гуманітарне право у правовому регулюванні збройних конфліктів	4/-	4/-	-
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ВОЄННОЇ ОКУПАЦІЇ				
2	Правове регулювання ведення бойових дій	8/14	4/14	4/-
3	Воєнна окупація як правовий режим	8/-	4/-	4/-

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ				
4	Правовий статус військовослужбовців, комбатантів і некомбатантів у збройних конфліктах	8/-	4/-	4/-
5	Правовий режим захисту цивільних осіб та осіб, які припинили участь у воєнних діях (hors de combat)	4/12	4/12	-
РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ТА ІНШІ ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПОВЕДІНКУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ				
6	Міжнародно-правова відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права	4/14	-/14	4/-
7	Документування воєнних злочинів	4/-	-/-	4/-
Разом		40		
Індивідуальна робота		20		
Залік		40		
Всього		100 балів		

Робота на семінарських (практичних) заняттях оцінюється викладачем із розрахунку балів, зазначених у таблиці. Здобувач може виконати індивідуальну роботу за визначеною формою та тематикою.

Підсумковий контроль з дисципліни здійснюється у вигляді заліку, на якому можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості відповідей.

Якщо під час проходження курсу здобувач набрав 60 балів, він має право не складати залік вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в таблиці.

Таблиця. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	зараховано
82-89	B	
75-81	C	
64-74	D	
60-63	E	
35-59	FX	незараховано
0-34	F	

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття, предмет, система, принципи та місце військового права в системі права України.
2. Джерела військового права України та їх система.
3. Конституційно-правові засади оборони України, захисту її суверенітету і територіальної цілісності.

4. Правові засади військової служби в Україні та її види.
5. Правове регулювання прийняття на військову службу, її проходження та припинення.
6. Правовий статус військовослужбовців, їх основні права, обов'язки, гарантії та обмеження, пов'язані з проходженням військової служби.
7. Соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей.
8. Військова дисципліна та юридична відповідальність військовослужбовців за порушення законодавства.
9. Правові засади діяльності сектору безпеки і оборони України в умовах збройного конфлікту.
10. Правовий режим воєнного стану та особливості його реалізації в Україні.
11. Поняття, предмет, принципи та система міжнародного гуманітарного права.
12. Джерела міжнародного гуманітарного права та їх класифікація.
13. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них: зміст, значення та сфера застосування.
14. Міжнародний звичай як джерело міжнародного гуманітарного права.
15. Сфера та часові, територіальні й персональні межі застосування міжнародного гуманітарного права.
16. Правова кваліфікація міжнародних збройних конфліктів та збройних конфліктів неміжнародного характеру.
17. Початок і закінчення застосування норм міжнародного гуманітарного права.
18. Співвідношення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.
19. Співвідношення військового права України та міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту.
20. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у національну правову систему України.
21. Національно-правові та міжнародно-правові засади виконання військовослужбовцями завдань і застосування зброї та інших засобів в умовах збройного конфлікту.
22. Основні принципи міжнародного гуманітарного права, що регулюють ведення бойових дій.
23. Принцип розрізнення та критерії визначення військових і цивільних об'єктів.
24. Принцип сумірності (пропорційності) та його застосування під час ведення бойових дій.
25. Принцип воєнної необхідності та межі його застосування.
26. Заборона заподіяння надмірних страждань і зайвих ушкоджень під час ведення бойових дій.
27. Запобіжні заходи під час нападу та щодо наслідків нападів.
28. Міжнародно-правові обмеження та заборони щодо засобів і методів ведення бойових дій.
29. Правове регулювання використання мін, мін-пасток та інших вибухових пристроїв.
30. Міжнародно-правові обмеження щодо застосування запалювальної зброї та заборона хімічної і біологічної зброї.
31. Правовий захист цивільних об'єктів під час ведення бойових дій.
32. Особливий захист медичних формувань, медичного персоналу, санітарного транспорту та культурних цінностей під час збройного конфлікту.

33. Захист об'єктів, що містять небезпечні сили, та евакуація як запобіжний захід у міжнародному гуманітарному праві.
34. Поняття, ознаки, початок і припинення правового режиму воєнної окупації.
35. Основні права та обов'язки держави-окупанта і повноваження її військових органів на окупованій території.
36. Обов'язки держави-окупанта щодо забезпечення громадського порядку, цивільного життя та захисту цивільного населення на окупованій території.
37. Правовий режим захисту цивільних об'єктів на окупованій території.
38. Заборона примусового переміщення, депортації цивільного населення та переміщення населення держави-окупанта на окуповану територію.
39. Зобов'язання держави-окупанта щодо ув'язнених, засуджених та інтернованих цивільних осіб.
40. Правові засади надання гуманітарної допомоги населенню окупованих територій.
41. Правовий статус військовослужбовців в умовах воєнного стану та збройного конфлікту.
42. Поняття, умови набуття та правовий статус комбатантів у міжнародному гуманітарному праві.
43. Права та обов'язки комбатантів під час участі у збройних конфліктах.
44. Поняття та правовий статус некомбатантів і правові наслідки їх участі у бойових діях.
45. Правовий статус військовополонених, гарантії їх захисту та правила поводження з ними.
46. Поняття цивільної особи і цивільного населення та гарантії їх захисту під час збройного конфлікту.
47. Обов'язки військовослужбовців щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права стосовно цивільного населення та інших захищених осіб.
48. Безпосередня участь цивільних осіб у воєнних діях та її правові наслідки.
49. Поняття та правовий статус осіб *hors de combat* і гарантії гуманного поводження з ними.
50. Правовий захист поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії.
51. Поняття та підстави міжнародно-правової відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права.
52. Відповідальність держав за порушення міжнародного гуманітарного права.
53. Юридична відповідальність військовослужбовців за порушення вимог законодавства під час виконання службово-бойових завдань.
54. Індивідуальна кримінальна відповідальність за міжнародні злочини.
55. Воєнні злочини: поняття, ознаки та підстави індивідуальної кримінальної відповідальності.
56. Відповідальність командирів та інших начальників за порушення норм міжнародного гуманітарного права.
57. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду та міжнародно-правові механізми притягнення до відповідальності за міжнародні злочини.
58. Поняття, мета, принципи та значення документування воєнних злочинів.
59. Збирання, фіксація, збереження та передавання інформації про ймовірні воєнні злочини, у тому числі з використанням відкритих джерел.
60. Дотримання прав потерпілих, свідків та інших осіб під час виявлення і документування воєнних злочинів.

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність повинна бути забезпечена під час проходження даного курсу, зокрема при виконанні письмових робіт (принципи описані у Законі України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року № 4742ІХ (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text>) та Кодексі академічної доброчесності Пенітенціарної академії України від 30 березня 2026 року № 132/ОД (<https://pau.edu.ua/higher-education-quality-assurance-sector/academic-integrity/>). Списування під час підсумкового контролю, виконання практичних завдань на замовлення, підказки вважаються проявами академічної недоброчесності. Від усіх здобувачів вищої освіти очікується дотримання академічної доброчесності у зазначених вище моментах. До здобувачів вищої освіти, у яких було виявлено порушення академічної доброчесності, застосовуються різноманітні дисциплінарні заходи (включаючи повторне проходження певних етапів).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Базов В. П., Качан І. І., Майоров І. О., Поніматченко Ю. А. Міжнародне гуманітарне право : навчальний посібник / за заг. ред. В. П. Базова. Київ : Варта, 2000. 172 с.
2. Військове право : підручник / за ред. І. М. Коропатніка, І. М. Шопіної. Київ : Алерта, 2019. 648 с.
3. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Кориневич А. О., Лисик В. М., Поєдинок О. Р., Хендель Н. В. Міжнародне гуманітарне право : посібник для юриста / за ред. Т. Р. Короткого. Київ ; Одеса : Українська Гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2017. 145 с.
4. Довідник з підготовки до Єдиного державного кваліфікаційного іспиту : навч. посіб. / Л. Г. Матвєєва, В. І. Львова, В. І. Дришлюк та ін. Київ : Юридика, 2025. 524 с.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол І), від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол ІІ), від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
7. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
8. Інформаційний довідник з прав людини / уклад.: К. В. Денисенко, А. С. Квітка, Д. В. Кисельов, Н. О. Томков. Чернівці : ПАУ, 2024. 42 с.
9. Козорог О., Короткий Т., Костюк І., Ремех Т., Хендель Н. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навч.-метод. посіб. 3-тє вид., перероб. та доп. / за заг. ред. Т. Короткого ; УГСПЛ ; ТЧХУ. Київ ; Одеса : Фенікс, 2024. 252 с.
10. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
11. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
12. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text
13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
14. Короткий Т., Галай А., Єлігулашвілі М., Заворотько І., Пашковський М., Пузирний В., Хендель Н. Міжнародне гуманітарне право : посібник для працівників Державної кримінально-виконавчої служби України / за заг. ред. Т. Короткого ; Пенітенціарна академія України, УГСПЛ. Київ ; Одеса : Фенікс, 2023. 236 с.
15. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право: загальний вступ. Женева ; Київ :

Міжнародний Комітет Червоного Хреста, 2020. 108 с.

16. Основні положення Женевських конвенцій та додаткових протоколів до них / Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Київ : МКЧХ, 2023. 85 с

17. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

18. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>

19. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

20. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

21. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

22. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>

23. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

24. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 628 с.

Допоміжна

1. Denysenko K.V., Tomkov N.O., Borko I.S. The human right to information: features of its protection under martial law and prospects for improvement. *Scientific Herald of Sivershchyna*. Series: Law. 2025. № 3(26). P. 93-103. DOI: 10.32755/sjlaw.2025.03.093

2. Petrovska Y., Popruzha A., Dzhendzhero O., Miden E., Tomkov N., Barakhta V. E-learning and Software for Training Specialists in the Theory of Law via AI Integration. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2025. Vol. 16. №. 3. P. 129–139. DOI: 10.70594/brain/16.3/10

3. Грушко М. В., Музика В. В., Федорова Т. С., Владишевська В. В. Міжнародне гуманітарне право : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/1b5a19ea-e188-44ee-8e15-0285efd65c9f>

4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III), від 08.12.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

5. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію, від 10.10.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266#Text

6. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text

7. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13.01.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text

8. Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї : Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

9. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

10. Міжнародне гуманітарне право : посібник : за ред. Т. Р. Короткого. Київ ; Одеса : Українська Гельсінська спілка з прав людини ; Фенікс, 2017. 145 с.

11. Міжнародне гуманітарне право та міжнародне співробітництво у воєнній сфері України : наук.-практ. довід. / за заг. ред. С. П. Пасіки ; авт.-уклад. А. Г. Волков та ін. Київ : Ліра-К, 2024. 256 с.

12. Міжнародне кримінальне право : навч. посіб. / Д. О. Балобанова, О. М. Броневицька, І. Б. Газдайка-Василишин, І. В. Гловюк та ін. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024.

13. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>

14. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

15. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 550-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-14#Text>

16. Про Стрійовий статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 549-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-14#Text>

17. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : наук.-практ. посіб. / І. В. Клименко, М. С. Цуцкірідзе, І. В. Гловюк та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : Право, 2024. 432 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/4d8a5fcd-ce4f-4673-9f31-ade051e082af>.

18. Томков Н. О., Олефір Л. І., Євреїнова І. О. Міжнародно-правові засади захисту основоположних прав людини в умовах збройного конфлікту. Форум права. 2026. Т. 87. № 3. С. 286–298. DOI: 10.32631/fp.2026.3.26.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. HUDOC – база даних практики Європейського суду з прав людини. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>

2. HUDOC CPT – база даних Європейського комітету із запобігання катуванням. URL: <https://hudoc.cpt.coe.int/>

3. United Nations Human Rights Treaty Bodies. Інформаційний ресурс договірних органів ООН з прав людини. URL: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies>

4. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Офіційний ресурс ООН з питань запобігання злочинності, кримінального правосуддя, боротьби з корупцією та забезпечення прав людини у системі кримінального правосуддя. URL: <https://www.unodc.org/>

5. Агентство Європейського Союзу з основоположних прав (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA). Інформаційний ресурс щодо стандартів та практики ЄС у сфері основоположних прав людини. URL: <https://fra.europa.eu/>

6. Безоплатна правнича допомога. Офіційний ресурс системи надання безоплатної правничої допомоги в Україні. URL: <https://legallaid.gov.ua/>

7. Верховний Суд. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

8. Європейський комітет з прав людини (Council of Europe – Human Rights Education for Legal Professionals, HELP). Освітній ресурс Ради Європи з курсами та навчальними матеріалами щодо ЄКПЛ, практики ЄСПЛ і прав людини для юристів та представників правоохоронної сфери. URL: <https://www.coe.int/en/web/help>

9. Європейський комітет із запобігання катуванням (CPT). Офіційний ресурс Комітету Ради Європи із запобігання катуванням та нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt>

10. Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights). Офіційний сайт ЄСПЛ. URL: <https://www.echr.coe.int/>

11. Конституційний Суд України. Офіційний ресурс. URL: <https://ccu.gov.ua/>

12. Міністерство внутрішніх справ України. Офіційний інформаційний ресурс. URL: <https://mvs.gov.ua/>

13. Національна поліція України – Дотримання прав людини. Інформаційний розділ. URL: <https://npu.gov.ua/diyalnist/dotrimannya-prav-lyudini/dotrimannya-prav-liudyny>
14. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) – Бюро демократичних інститутів і прав людини (ODIHR). URL: <https://www.osce.org/odihr>
15. Організація Об'єднаних Націй – Digital Library. Електронна бібліотека ООН. URL: <https://digitallibrary.un.org/>
16. Офіс Генерального прокурора України. Офіційний інформаційний ресурс прокуратури України. URL: <https://gp.gov.ua/>
17. Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Офіційний ресурс національного правозахисного інституту. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>
18. Рада Європи – Права людини та верховенство права. Інформаційний ресурс Ради Європи щодо європейських стандартів у сфері прав людини, демократії та верховенства права. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-blue-of-law>
- Управління Верховного комісара ООН з прав людини (OHCHR). Офіційний ресурс ООН з питань захисту та дотримання прав людини, міжнародних стандартів і моніторингу прав людини. URL: <https://www.ohchr.org/>
19. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (International Committee of the Red Cross, ICRC). Офіційний ресурс МКЧХ з питань міжнародного гуманітарного права, захисту жертв збройних конфліктів та застосування норм МГП. URL: <https://www.icrc.org/>
20. ICRC – International Humanitarian Law Databases. База міжнародного гуманітарного права МКЧХ, що містить тексти Женевських конвенцій, Додаткових протоколів та інших міжнародних договорів у сфері МГП. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/>
21. ICRC – Customary International Humanitarian Law Database. База звичаєвого міжнародного гуманітарного права МКЧХ, що містить правила звичаєвого МГП та практику держав щодо їх застосування. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl>
22. ICRC – National Practice Database. Інформаційний ресурс МКЧХ щодо національної практики імплементації міжнародного гуманітарного права. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/national-practice>
23. International Criminal Court (ICC). Офіційний ресурс Міжнародного кримінального суду, що містить Римський статут, судові матеріали, інформацію про ситуації, справи та діяльність Суду. URL: <https://www.icc-cpi.int/>
24. International Criminal Court – Ukraine. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду щодо ситуації в Україні та відповідних проваджень Суду. URL: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>
25. United Nations – International Law. Офіційний інформаційний ресурс Організації Об'єднаних Націй з питань міжнародного права, міжнародних договорів, міжнародних судових органів та розвитку міжнародно-правового регулювання. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/international-law-and-justice>
26. United Nations Treaty Collection. Офіційна база міжнародних договорів Організації Об'єднаних Націй, що містить тексти міжнародних договорів та інформацію про їх правовий статус, підписання, ратифікацію, приєднання і застереження держав. URL: <https://treaties.un.org/>
27. International Court of Justice (ICJ). Офіційний ресурс Міжнародного Суду ООН, що містить рішення, консультативні висновки, накази та матеріали справ. URL: <https://www.icj-cij.org/>
28. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – International Humanitarian Law. Інформаційні матеріали ООН щодо міжнародного гуманітарного права, захисту осіб у збройних конфліктах та взаємодії МГП і міжнародного права прав людини. URL: <https://www.ohchr.org/>

29. Міністерство оборони України. Офіційний інформаційний ресурс з питань оборонної політики, військової служби, діяльності Збройних Сил України та нормативно-правового регулювання у сфері оборони. URL: <https://mod.gov.ua/>

30. Законодавство України. Офіційна база нормативно-правових актів Верховної Ради України, що містить законодавство у сфері оборони, військової служби, воєнного стану, кримінальної відповідальності та міжнародні договори України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

31. Офіс Генерального прокурора – воєнні злочини. Офіційний інформаційний ресурс щодо розслідування воєнних злочинів та інших міжнародних злочинів, учинених у контексті збройної агресії проти України. URL: <https://warcrimes.gov.ua/>

32. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. Міжнародний методичний ресурс щодо збирання, перевірки, аналізу та збереження цифрової інформації з відкритих джерел для розслідування порушень міжнародного права. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf

33. International Humanitarian Fact-Finding Commission (IHFFC). Офіційний ресурс Міжнародної гуманітарної комісії зі встановлення фактів, створеної відповідно до статті 90 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій. URL: <https://www.ihffc.org/>